

เสียงเพรียกจากปัตตานี : การสร้างพื้นที่ทางสังคมและการต่อรองตัวตนคน
มลายูมุสลิมภายใต้พหุวัฒนธรรม

Voices from Pattani: Social Space Formation and Identity Negotiation of
Ethnic Malays in the Muti-Cultural Setting

ฐาปนี เสาวภาวงศ์วรกุล* สุรพงษ์ ยิ้มละมัย**

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างพื้นที่ทางสังคม และต่อรองตัวตนคนมลายูมุสลิมภายใต้พหุวัฒนธรรม ผ่านเสียงของมลายูมุสลิมในพื้นที่เมืองปัตตานี ซึ่งเป็นการศึกษาในลักษณะงานวิจัยเชิงคุณภาพแบบ The Phenomenon of multiple realities โดยใช้วิธี Narrative Approach ในการเล่าเรื่อง เพื่อให้เห็นภาพชีวิตของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในแต่ละพื้นที่ จากการสร้างพื้นที่ทางสังคม อัตลักษณ์ และการต่อรองตัวตนภายใต้ความหลากหลายของสังคมและวัฒนธรรม

ผลการวิจัย พบว่า มลายูมุสลิมมีการสร้างพื้นที่ทางสังคม ในลักษณะของความเป็นพื้นที่ส่วนตัว พื้นที่สาธารณะ รวมถึงพื้นที่ทางความคิด จากอัตลักษณ์ที่เขาส่งออกต่อสังคม โดยเฉพาะอัตลักษณ์ทางศาสนา ที่มีส่วนสำคัญต่อการดำเนินชีวิต หรือการมีปฏิสัมพันธ์ ประทับประสานกับผู้คน นำไปสู่การต่อรองความเป็นตัวตนรูปแบบต่าง ทั้งกับรัฐ และคนอื่น เพื่อต้องการให้ตัวเองมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น มีสิทธิและเสรีภาพ ในฐานะสมาชิกส่วนหนึ่งของสังคม ด้วยการแสดงออกถึงความเป็นตัวตนต่างจากการเปิดพื้นที่ของตัวเอง เพื่อให้สังคมรับรู้และเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม

ดังนั้นงานวิทยานิพนธ์เล่มนี้จึงเป็นเวทีให้กับคนมลายูมุสลิมในเมืองปัตตานี และเปิดพื้นที่ให้กับคนภายนอก ได้เข้ามามีโอกาสรับรู้ รับฟัง แง่มุมและวิถีชีวิตของผู้คนต่างวัฒนธรรม เพื่อจะได้มีส่วนช่วยในการพัฒนาคนและพื้นที่ ในสังคมซึ่งกันและกันต่อไป

คำสำคัญ : พื้นที่ทางสังคม พหุวัฒนธรรม การต่อรอง อัตลักษณ์

* นักศึกษาระดับปริญญาโทหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

** อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ภาควิชาสารัตถศึกษา คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

Abstract

The objective of this research was to study the social space formation and identity negotiation of the ethnic Malays in the multi-cultural setting through the voices of the Muslim-Malays in Pattani. Data were collected from key Muslim-Malay informants to elicit personal space through narrations in terms of their history and economic and educational positions based on diversity of people and culture. This qualitative research utilized the phenomenological approach in interpretation and analysis of people's phenomena and adaptation through discussions and interviews about their daily life.

The findings of the study reveal that the social space formed by the Muslim-Malays is reflected in social expression of their personal space, public space, and ideological space. Of paramount importance is religious identity, which plays a vital part in their livelihood within their social space, which they interact and harmonize with other people, thus leading to negotiation for self being in various forms in the multi-cultural context.

Keywords: Social space, Negotiation, Pluralism, Identity

บทนำ

ในรัฐหนึ่งของพรมแดนมนุษยชาติ ประกอบไปด้วย ผู้คนที่มีความหลากหลาย ทั้งในแง่ของศาสนา ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ความคิด และวิถีชีวิต ที่มีความซับซ้อนและแตกต่างกัน เพราะแต่ละพื้นที่จะมีการข้ามพรมแดนระหว่างผู้คนและวัฒนธรรม ก่อให้เกิดการเรียนรู้ แลกเปลี่ยน ถ่ายทอดโยงใยซึ่งกันและกัน แม้แต่ในบริบทของรัฐไทย จะเห็นว่าพื้นที่ในทุกภาคส่วนของประเทศ ไม่ว่าจะเป็นภาคเหนือ ภาคอีสาน ภาคกลาง หรือ ภาคใต้ ล้วนแต่มีพรมแดนเชื่อมต่อกับประเทศเพื่อนบ้านหรือกลุ่มชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทำให้มีการอพยพ ย้ายถิ่น ท่องเที่ยว หรือเดินทาง มาเพื่อติดต่อค้าขาย ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของผู้คนและวัฒนธรรม จนมีบทบาทต่อชีวิตและความสัมพันธ์ของผู้คนในสังคม

การหลั่งไหลเข้ามาของผู้คน ทำให้เกิดการนำเอาวัฒนธรรม และ อัตลักษณ์ทั้งของตนเองหรือกลุ่มเข้ามาปะปนอยู่ในพื้นที่ จนก่อให้เกิดความหลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น ภาษา ศาสนา การแต่งกาย หรือกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน จนทำให้สังคมนั้น กลายเป็นสังคมแห่งพหุ ยศ สันตสมบัติ (2550: 45) มองว่า ท่ามกลางสังคมพหุลักษณะ ครั้งหนึ่งรัฐไทยเคยพยายามสร้างชาติให้เป็นหนึ่ง โดยผ่านการกำหนดนิยามความหมายของความเป็นไทยแบบตายตัว ด้วยระบบการศึกษาซึ่งมุ่งเน้นการสร้างความรักภักดีต่อชาติในมุมมองที่คับแคบ ไปจนถึงการใช้ทฤษฎีของอำนาจ และความรุนแรงเชิงโครงสร้างในรูปแบบต่างในวิถีปฏิบัติต่อพลเมือง ชนกลุ่มน้อย และคนอื่น คือความพยายามที่จะหลอมละลายความแตกต่างหลากหลาย อย่างโง่เขลา และความไม่เข้าใจในความเป็นพหุลักษณะของสังคม

ภายใต้พลวัตรทางสังคมที่เกิดขึ้นชี้ให้เห็นว่า วัฒนธรรมและอัตลักษณ์เป็นสิ่งสำคัญของชนทุกเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ โดยเฉพาะอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็น ความเชื่อ ความศรัทธา ความคิด รวมถึงวิถีการปฏิบัติในชีวิตประจำวันที่สุดอดแทรกและซึมซับอยู่ภายในตัวของบุคคลหรือกลุ่ม ดังที่ รัตนา ไตสกุล (2551: 36) ให้คุณค่าทางวัฒนธรรมว่าเป็นเครื่องบ่งชี้ที่สำคัญถึงอัตลักษณ์ของผู้คนทั้งในระดับปัจเจกและกลุ่ม ที่จะสะท้อนให้เห็นว่า อะไร คือ สิ่งที่ผู้คนยึดถือ ให้ความหมายและมีคุณค่าในการมีชีวิต หรือในการดำรงความเป็นคนในสังคมของเขา

อย่างไรก็ตามกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ในวัฒนธรรมพหุนิยมไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มชาติพันธุ์เท่านั้น อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2551 : 35) ให้ความหมายที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในลักษณะอื่น ๆ อีก ในดำรงอยู่ร่วมกันอย่างซับซ้อนของสังคมไทย ไม่ว่าจะเป็นการเมือง อัตลักษณ์ทางเพศ ศาสนา และแม้แต่อัตลักษณ์ของกลุ่มคนชายขอบอื่นเช่น กลุ่มวัฒนธรรมย่อย หรือกลุ่มที่อยู่ก้นบึ้งของสังคม ดังนั้น หากมองในแง่ ของอัตลักษณ์วัฒนธรรมทางศาสนาในสังคมไทย ชาติพันธุ์กลุ่มย่อยกลุ่มหนึ่งที่เรพบเจออยู่เสมอ คือ มลายูมุสลิม ที่ซึ่งในอดีตรัฐไทยเคยพยายามผนวกและกลมกลืนคนชาติพันธุ์กลุ่มนี้ให้เป็นส่วนหนึ่งของชนชาติไทย

โดยพยายามจำกัดและให้คำนิยามแก่พวกเขาว่า คนไทยมุสลิม ในขณะที่เดียวกัน ฉวีวรรณ ประจบเหมาะ (2550: 48) กลับเห็นว่า การที่เขาให้นิยามตัวเขาเองว่า เขาเป็นคนมลายู และคู่ตรงข้ามของเขา คือ คนสยามหรือ คนไทย นั้นเป็นเพราะการที่คนเหล่านั้นนับถือศาสนาพุทธ ดังนั้นเขาจึงจะเป็นคนไทยไปไม่ได้ เพราะเท่ากับเป็นการละทิ้งทางศาสนาของตนเอง เนื่องจากเขาคิดว่า ความเป็นคนไทยคู่กับศาสนาพุทธ และความเป็นมลายู คือ ศาสนาอิสลาม

ด้วยเหตุฉะนั้น มลายูมุสลิมจึงเป็นเสมือน เพื่อนต่างชาติพันธุ์ที่อยู่ร่วมกันมา จนเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิต ที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวน่าสนใจ ในฐานะอัตลักษณ์ของกลุ่มชนที่ถูกสร้างขึ้นมาและมีการผันแปรไปตามสภาวะการณ์ต่างของบริบททางสังคม มากกว่าที่จะถูกกำหนดอย่างชัดเจนตายตัว ดังที่ ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี (2546: 6) กล่าวว่า อัตลักษณ์ สามารถเปลี่ยนแปลงได้ตลอดเวลา ขอบเขตจากการยึดหยุ่นเกิดจากการที่สมาชิก สามารถที่จะเลือกใช้คุณสมบัติทางวัฒนธรรม อย่างใดอย่างหนึ่ง ที่มีอยู่ในการนิยามความเป็นตัวตนของตน การมองอัตลักษณ์และวัฒนธรรมถูกสร้างขึ้นจากขอบเขตที่ชัดเจน แน่นอน และไม่อาจก้าวข้ามไปมาได้ ซึ่งก่อให้เกิดการยึดติดและเหมารวมว่าผู้คนในสังคมเป็นเหมือนกันหมด ทำให้ขาดความเข้าใจต่อการดำรงอยู่ของพลวัตรทางสังคมที่มีความซับซ้อน

ดังนั้นบทความซึ่งเป็นเพียงส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์นี้ จึงให้ความสนใจศึกษาในอัตลักษณ์ของชาติพันธุ์มลายูมุสลิม เพื่อต้องการแสดงให้เห็นว่าภายใต้ความหลากหลายของผู้คนและวัฒนธรรมในพื้นที่เมืองปัตตานี ดินแดนทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ มลายูมุสลิมมีการสร้างพื้นที่ทางสังคมและต่อรองความเป็นตัวตนอย่างไร โดยเป็นการเปิดเวทีให้กับคนมลายูมุสลิมได้บอกเล่า เรื่องราวของชีวิตให้สังคมรับรู้ในการยอมรับและเข้าใจความแตกต่างทางชาติพันธุ์ต่อไป

วัตถุประสงค์การศึกษา

1. เพื่อศึกษาการสร้างพื้นที่ทางสังคมของมลายูมุสลิมท่ามกลางความหลากหลายทางวัฒนธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

2. เพื่อศึกษาการต่อรองความเป็นตัวตนของมลายูมุสลิมภายใต้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมในอำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี

อย่างไรก็ตามกรอบของการศึกษานี้ เพื่อชี้ให้เห็นความเชื่อมโยงระหว่างพื้นที่ ผู้คน สังคม และวัฒนธรรม ว่ามีการเชื่อมโยงในแต่ละส่วน แม้ว่าภายใต้สังคมจะมีความแตกต่างหลากหลาย อย่างที่ มลายูมุสลิมถูกมองว่าเป็นกลุ่มคนที่ไม่ใช่พวกเดียวกับคนส่วนใหญ่ เพราะมีหลักในการปฏิบัติที่แตกต่างไป ไม่ว่าจะเป็น ศาสนา ภาษา การแต่งกาย หลักการดำเนินชีวิต ประเพณี ค่านิยม คติ ประวัติศาสตร์ ฯลฯ ซึ่งสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ นำไปสู่การผลักดันให้กับคนในสังคม

บางกลุ่มมองคนมลายูมุสลิม แบบคู่ตรงกันข้าม ในขณะที่คนมลายูมุสลิมเองก็กลับมองว่า เขาคือคนมลายู ที่นับถือศาสนาอิสลาม และมองคนในสังคมภายนอกจากพวกเขา ว่าเป็นคนอื่นเช่นกัน จนทำให้ความแตกต่างที่เกิดขึ้นถูกเลือกรับ กีดกัน ให้กลายเป็นเหมือนคนแปลกแยกจากสังคม

งานศึกษาชิ้นนี้ จึงต้องการฟังเสียงของคนมลายูมุสลิม เพื่อให้เห็นว่าภายใต้ความหลากหลายของผู้คนและวัฒนธรรมนั้น เขามีการสร้างพื้นที่ทางสังคมอย่างไร ที่จะแสดงให้เห็นความเป็นตัวตนของเขา และในแต่ละชีวิตประจำวันที่ต้องปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น คนมลายูมุสลิมมีการต่อรองตัวตนระหว่างเขากับคนอื่นอย่างไร เพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ในสังคม แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า บทความนี้จะละเลยการฟังเสียงของคนอื่น ๆ ในสังคมที่มีความสัมพันธ์กับคนมลายูมุสลิม เพียงแต่เสียงของคนอื่นนำมาเพื่อให้สังคมรู้ว่า ภายในพื้นที่ ที่มีคนมลายูมุสลิมอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากกว่าคนเชื้อชาติ ศาสนา และวัฒนธรรมอื่นเขาคิดหรือมีมุมมองต่อมลายูมุสลิมว่าอย่างไร เพื่อให้เห็นปรากฏการณ์ของการอยู่ร่วมกันทางสังคมของผู้คนต่างวัฒนธรรมว่ามีการปรับตัวในการใช้ชีวิต ต่อสู้ต่อรองความเป็นตัวตนในปฏิสัมพันธ์นั้นอย่างไร

วิธีดำเนินการศึกษา

แนวคิดที่นำมาใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ คือ แนวคิดเรื่องพื้นที่ แนวคิดอัตลักษณ์ แนวคิดเรื่องอำนาจ และแนวทางการศึกษาพหุวัฒนธรรม ดังนี้

แนวคิดเรื่องพื้นที่ The production of space (Lefebvre, 1991: 101) กล่าวถึงความสัมพันธ์ของบุคคลกับพื้นที่ใน 3 ลักษณะ คือการมองพื้นที่ในลักษณะที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันของผู้คน และเปรียบเสมือนเวทีในการต่อสู้ช่วงชิง

1. Spatial Practice คือ ความสัมพันธ์นี้เกี่ยวข้องกับการใช้ชีวิตประจำวัน โดยแสดงออกให้เห็นได้จากพฤติกรรมของมนุษย์ต่อพื้นที่ต่างที่เป็นเหมือนดังการถอดรหัสชีวิต เช่น การใช้พื้นที่ในชีวิตประจำวันจะมีส่วนสาธยายกับส่วนตัว พื้นที่การทำงาน กับพื้นที่พักผ่อนซึ่งในแต่ละสังคมก็จะมีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป โดยพื้นที่ในลักษณะนี้เองที่ผู้ศึกษาจะนำมาใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์การสร้างพื้นที่ทางสังคม เพราะพื้นที่ทางสังคมจะสอดคล้องเชื่อมโยงกับเรื่องราวในชีวิตประจำวัน ทุกพื้นที่ที่เป็นกิจกรรมจะนำไปสู่การนิยามความหมายของบุคคลและกลุ่ม เช่น พื้นที่มัสยิดของมลายูมุสลิม ถือเป็นพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ที่พวกเขาใช้ เพื่อประกอบศาสนกิจ ในที่นี้ คือ การละหมาดและยังใช้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาอื่นที่สำคัญอีกด้วย ดังนั้นพื้นที่ดูเหมือนว่าเป็นเพียงประดิษฐกรรมอย่างหนึ่งกลับถูกทำให้มีความหมายโดยมนุษย์ซึ่งเป็นผู้กำหนดคุณค่าและความสำคัญของพื้นที่เอาไว้อย่างที่บางครั้งก็ไม่ได้รู้ตัว

2. Representation of Space พื้นที่ในลักษณะนี้เป็นพื้นที่แบบมโนทัศน์ (Conceptualized Space) เช่น พื้นที่ ที่ได้จัดการเอาไว้หรือมีการออกแบบ พื้นที่ที่จะบอกว่าเราจะ

ใช้หรือจะปฏิบัติกับพื้นที่นั้นอย่างไร พื้นที่นี้ คือ รูปแบบหลักการของสังคมที่จะเปลี่ยนแปลงไปตามวิธีการผลิต พื้นที่ในลักษณะนี้จะเป็นพื้นที่ที่เรามีวัตถุประสงค์ในการใช้งานล่วงหน้า หรือมีความจำเป็นที่จะใช้พื้นที่นั้นแล้วจึงสร้างขึ้น เพื่อตอบสนองความต้องการ เช่น โรงเรียนเป็นพื้นที่ ๆ ถูกสร้างขึ้นเพื่อต้องการให้เป็นสถานที่ของการศึกษา และเป็นแหล่งที่ให้ความรู้ทางวิชาการหรือการปลูกฝังจริยธรรมเพื่อที่จะให้สังคมพัฒนามากขึ้น โรงเรียนจึงถูกสร้างขึ้นในลักษณะที่เป็นพื้นที่มีนวัตกรรมและเมื่อพื้นที่ถูกสร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วก็จะเป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ทางกายภาพที่ให้ผู้คนได้เข้ามาสร้างความหมายหรือสร้างพื้นที่ทางสังคมของตนเองและกลุ่มต่อไป

3. Representation Space พื้นที่ในลักษณะนี้แสดงผ่านสัมพันธ์กับสัญลักษณ์และจินตนาการ เป็นพื้นที่ที่เป็นได้ทั้งของจริง และเป็นพื้นที่ที่ถูกพรรณนาขึ้น และวาดขึ้นจากแรงบันดาลใจของนักเขียน ศิลปิน พื้นที่แบบนี้มักถูกครอบงำกดทับ ดังนั้น ผู้กระทำจึงสร้างขึ้นโดยผ่านระบบสัญลักษณ์ พื้นที่ในลักษณะนี้เป็นพื้นที่ในอุดมคติ เช่น พื้นที่ของภาพวาดที่ศิลปินกำหนดนัยหรือความหมายลงไปเพื่อต้องการสะท้อนความคิด ความรู้สึกออกมาผ่านภาพเขียนหรือ พื้นที่ในสื่อซึ่งเป็นพื้นที่แสดงถึงความคิดเห็นหรือความต้องการบางอย่างถ่ายทอดทางภาษาเพื่อเสนอให้สังคมรับรู้ว่าเขาต้องการอย่างไรและสังคมควรที่จะมีการพัฒนาไปในทิศทางใด

แนวคิดอัตลักษณ์ คือ การให้ความสำคัญกับลักษณะเฉพาะทางวัฒนธรรมในสังคม สังคมต่างยุคต่างที่ผลิตค่านิยมความเป็น **ตัวฉัน** ตลอดจนบทบาทหน้าที่และฐานะทางสังคมของ **ตัวฉัน** ความหมายของปัจเจกภาพ ฝังแน่นอยู่กับบริบททางสังคม มันเกี่ยวโยงกับระบบอำนาจในสังคมนั้น เกี่ยวโยงกับว่าสังคมนั้นมีระดับความเป็นสถาบัน มากน้อยเพียงใดและยังเกี่ยวโยงกับค่านิยม สังคมด้วยเพราะมโนทัศน์ปัจเจกภาพจะเป็นสิ่งเชื่อมคนกับสังคมในลักษณะใดลักษณะหนึ่งเสมอ

- อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) หมายถึง ความเป็นตัวตนของบุคคลใดบุคคลหนึ่งในสายตาของสาธารณชน เป็นภาพแห่งการรับรู้ของสังคมเกี่ยวกับปัจเจกนั้น ๆ
- อัตลักษณ์ส่วนตัว (Ego Identity) หมายถึง ความเป็นตัวตนของปัจเจกที่ตัวปัจเจกเองมีความรู้สึก มีความคิด มีความเข้าใจ เกี่ยวกับตนเองซึ่งไม่เกี่ยวข้องกับการนิยามของบุคคล ภายนอก
- อัตลักษณ์ร่วม (Collective Identity) หมายถึง อัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตนที่ถูกสร้างขึ้นบนพื้นฐานของความเหมือนกันของสมาชิกภายในกลุ่ม แต่บนพื้นฐานของความเหมือนกันนั้น ย่อมมีความแตกต่างของกลุ่มอื่นมาเป็นตัวกำหนดอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มของตนด้วย
- อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) หมายถึง อัตลักษณ์ที่เป็นภาพรวมของกลุ่มคนในสังคมใดสังคมหนึ่ง ซึ่งกินความหมายทั้งอัตลักษณ์ที่คนภายนอกมอบให้และอัตลักษณ์ที่เป็นตัวตนที่แท้จริงของสังคมตามสายตาของคนใน จะเห็นได้ว่า ความหมายของอัตลักษณ์ไม่

สามารถที่จะนิยามโดยไม่เกี่ยวข้องกับบริบทได้เลย การที่สมาชิกกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งจะบอกว่าตัวเองเป็นใครนั้นขึ้นอยู่กับบริบทของความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่พวกเขามีกับกลุ่มอื่น

อัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตนจึง เป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏในวาทกรรม เพราะวาทกรรมเป็นเรื่องของอำนาจ และเทคนิคการใช้อำนาจในการจัดวางตำแหน่งแห่งที่ของปัจเจก ผู้ที่มีอำนาจมากกว่าสามารถที่จะใช้เทคนิคสร้างกรอบหรือกำหนดแนวทางให้ปัจเจกแสดงบทบาทได้ โดยที่ผู้แสดงอาจจะไม่รู้ตัวว่าตนเองกำลังตกอยู่ภายใต้วาทกรรมอันนั้น ในอีกแง่มุมหนึ่งอัตลักษณ์และสำนึกความเป็นตัวตนของกลุ่มชาติพันธุ์มักเกิดขึ้นได้ในสภาวะการณ์ที่มีการเผชิญหน้า การแย่งชิงทรัพยากร การใช้อำนาจภายในระบบสังคม อัตลักษณ์จะถูกสร้างขึ้นในลักษณะการต่อรอง และการตอบโต้เสมอ(Charlse F. Keyes อ้างถึงใน อานันท์ กาญจนพันธ์, 2551: 23)

ประเด็นพหุวัฒนธรรม แนวคิดและการศึกษา โดยทั่วไปจะเชื่อว่าแต่ละกลุ่มคนมีวัฒนธรรมของตนเอง และศึกษาวัฒนธรรมว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม เป็นอารยธรรมที่มนุษย์สร้างขึ้น ซึ่งคือองค์รวมที่ซับซ้อน หมายถึง ความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ กฎหมาย ประเพณี ความสามารถ และลักษณะนิสัยต่างที่คนได้รับมาในฐานะสมาชิกคนหนึ่งของสังคม และวัฒนธรรมจะมีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่งเสมอ แต่ต่อมานักมานุษยวิทยาสมัยใหม่ไม่ได้มองวัฒนธรรมว่ามีเพียงเฉพาะกลุ่มที่ศึกษา แต่วัฒนธรรมมีความหลากหลายในพื้นที่ซึ่งศึกษาแบบองค์รวมและมีนักคิดที่ให้ความสนใจประเด็นนี้ต่อมาอีกมากมาย อาทิ

Julian H.Steward (อ้างถึงใน อานันท์ กาญจนพันธ์, 2551: 33-36) เป็นนักคิดคนหนึ่งที่น่าสนใจศึกษา เขากล่าวว่า พหุวัฒนธรรม อาจจะได้ว่าเป็นการสานต่อแนวคิดเรื่องความหลากหลายทางชาติพันธุ์ เพราะชาติพันธุ์เป็นเสมือนบทบาท ที่สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามเงื่อนไขของบริบทแวดล้อม และไม่ใช่ลักษณะทางวัฒนธรรมที่ดำรงอยู่ตายตัว โดยการชี้ให้เห็นว่าชาติพันธุ์เป็นคุณสมบัติวัฒนธรรมที่หลากหลาย และไม่ใช่ความเชื่อหรือแบบแผนที่สืบทอดกันมา ซึ่งคนในกลุ่มชาติพันธุ์สามารถเลือกนำมาใช้ เพื่อนิยามความเป็นสมาชิกภาพของตนเองในกลุ่ม และในความสัมพันธ์กับกลุ่มอื่นเพราะสามารถปรับเปลี่ยนและสิ้นไหลไปมาได้ ความเข้าใจวัฒนธรรมได้ขยายพรมแดนความรู้ที่ช่วยให้มองเห็นปัญหาของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มชนต่างทั้งกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มทาง ศาสนา กลุ่มทางเพศ กลุ่มวัฒนธรรมย่อย และกลุ่มชายขอบอื่นในรัฐชาติและข้ามรัฐชาติ มากขึ้นซึ่งมีเกี่ยวพันกับกระบวนการต่างไม่ว่าจะเป็นการครอบงำ ความขัดแย้ง ความซับซ้อน และการต่อรองกันอยู่ตลอดเวลา เมื่อเชื่อมโยงกับบริบทและเงื่อนไขของความสัมพันธ์ในด้านต่างเช่น วาทกรรมความรู้ วัฒนธรรมบริโภคนิยม อัตลักษณ์ วัฒนธรรมพหุนิยม ความเป็นพลเมือง และความสมัยใหม่ เป็นต้น

การเลือกพื้นที่ ผู้ศึกษาได้เลือกพื้นที่ของอำเภอเมือง ในพื้นที่ 3 ลักษณะคือ พื้นที่ย่านเมืองเก่า พื้นที่เศรษฐกิจ และพื้นที่ของการศึกษา เพื่อชี้ให้เห็นว่า พื้นที่ในแต่ละลักษณะก็จะมีเรื่อง

เล่าของชีวิตที่แตกต่างกันไปตามบริบทและสถานการณ์ คือ พื้นที่เมืองเก่าจะอยู่ในบริเวณตำบล จะบังติกอ ตำบลตะลุโบ๊ะ พื้นที่เศรษฐกิจ อยู่ในบริเวณ ตำบลสะบารัง ตำบลบานา และตำบลอาเนาะรู ส่วนพื้นที่การศึกษา คือ ตำบลรูสะมิแล ตำบลนอกเขตเทศบาลเพียงแห่งเดียวที่มีความสำคัญต่อการศึกษา เพราะทำให้เห็นปรากฏการณ์ของพื้นที่แบบกึ่งเมืองกึ่งชนบท และเป็นแหล่งการกำเนิดอัตลักษณ์ใหม่จากการแลกเปลี่ยน ถ่ายทอด ของผู้คนต่างวัฒนธรรมที่เข้ามาอยู่ในพื้นที่แถบนี้ ทำให้เกิดการเรียนรู้ซึ่งกันและกันของวัฒนธรรมข้ามไปมา

ความหลากหลายทางกายภาพของพื้นที่เมืองปัตตานี สู่ถึงความหลากหลายทางวัฒนธรรม เช่น มัสยิด ศาลเจ้า วัด สุสาน สุเหร่า อนุสรณ์ โบสถ์ โรงเรียนสามัญ โรงเรียนปอเนาะ โรงเรียนสอนภาษาจีน ร้านอาหารฟาสต์ฟู้ด ห้างสรรพสินค้า ร้านอาหารญี่ปุ่น มหาวิทยาลัย ร้านน้ำชา โรงแรม โรงเตี๊ยม กลุ่มนักท่องเที่ยว กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีน กลุ่มคนต่างถิ่น (ทหาร ตำรวจ ครู) ที่เข้ามาทำงาน ท่องเที่ยว หรือ นักวิจัยที่เข้ามาเก็บข้อมูลทางวิชาการในพื้นที่ โดยทำให้คนมลายุมุสลิมมีปฏิสัมพันธ์กับคนกลุ่มต่าง ๆ ที่เข้ามาในพื้นที่ และเกิดการแลกเปลี่ยน ถ่ายทอดทางวัฒนธรรมซึ่งกันและกัน มีการเลือกรับ ต่อดอง ต่อด้าน ทั้งการช่วงชิงความหมาย อย่างใดอย่างหนึ่งไปพร้อม ๆ กัน

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้เห็นและได้ยินเสียงของคนมลายุมุสลิมในพื้นที่ว่า เขามีวิถีชีวิต มีปฏิสัมพันธ์ กับผู้คนท่ามกลางความหลากหลาย และในวิถีนั้นก็มีความเชื่อและหลักการของศาสนาเข้ามาเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตอย่างที่ แตกต่างไปจากวัฒนธรรมของคนกลุ่มอื่น ๆ ในสังคม และเนื่องจากพื้นที่ของการศึกษาในแง่มุมดังกล่าว เป็นพื้นที่ที่เต็มไปด้วยความคิด ความเชื่อ กฎเกณฑ์ แบบแผน และความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดำรงอยู่อย่างหลากหลายและซับซ้อน รวมถึงเป็นพื้นที่ที่มีลักษณะการข้ามพรมแดนของสิ่งต่าง ๆ อย่างไม่มาระหว่างพื้นที่กับคน พื้นที่กับพื้นที่ หรือคนกับคน

การเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในการศึกษา

ประกอบด้วยคนมลายุมุสลิมที่มี 3 ลักษณะ คือ

1. มลายุมุสลิมที่บทบาททางประวัติศาสตร์ คือ เป็นกลุ่มคนที่มีความรู้เรื่องราวในอดีต ส่วนมากคนกลุ่มนี้จะเป็นผู้สูงอายุ เพราะมีประสบการณ์และผ่านเรื่องราวเหตุการณ์สำคัญต่าง ๆ ในหลายด้าน หลายมิติ

2. มลายุมุสลิมประชาชนทั่วไปที่มีบทบาททางเศรษฐกิจ คือ มีการประกอบอาชีพในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ ท้องถิ่น และเศรษฐกิจ เพื่อก่อให้เกิดรายได้ทั้งแก่ตนเองและครอบครัว โดยมีความเกี่ยวข้องกับระบบเศรษฐกิจของสังคม เช่น การประมงออกเรือกอกและ การประมงอื่นการค้าขาย การเลี้ยงนกเขาและนกกรงหัวจุก การรับจ้าง ฯลฯ

3. มลาญมุสลิมที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและรัฐคือ เป็นบุคคลของรัฐหรือมีความสัมพันธ์กับหน่วยงานของรัฐ เช่น ข้าราชการครู อาจารย์ ทหาร ตำรวจ นักวิชาการ นักพัฒนา นักการเมือง ผู้นำศาสนา ฯลฯ และกลุ่มมลาญมุสลิมที่อยู่ในการศึกษาของสถาบันการศึกษาระดับ วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และการศึกษาปอเนาะระดับ 10 ขึ้นไป เพื่อให้เห็นถึงภูมิรู้ ความคิด ทักษะ

สรุปผลการศึกษา

เสียงเปรียบจากปัตตานี: พื้นที่ทางสังคมและการต่อรองตัวตนคนมลาญมุสลิมท่ามกลางพหุวัฒนธรรม มีวัตถุประสงค์ คือ

1. เพื่อศึกษาว่ามลาญมุสลิมมีการสร้างพื้นที่ทางสังคมภายใต้พหุวัฒนธรรมอย่างไร

การมองพื้นที่แบบตายตัว เป็นการมองพื้นที่ในลักษณะกายภาพ ที่เปรียบพื้นที่เป็นเสมือนกล่องสี่เหลี่ยม ที่บรรจุสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตเข้าไว้ด้วยกัน และสิ่งที่อยู่ภายในนั้นอาจจะมีปฏิสัมพันธ์หรือไม่มีระหว่างกันก็ได้ เปรียบได้กับพื้นที่เมืองปัตตานี ที่เป็นกล่องบรรจุผู้คนในเมืองปัตตานี ไม่ว่าจะคนเหล่านั้นจะมีเชื้อชาติ ศาสนา หรือวัฒนธรรมใด แต่ก็เป็นไปได้ไม่่ง่ายนักที่ผู้คนนี้อาศัยอยู่ร่วมกันนั้นจะไม่มีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเลย และจากการที่คนต้องมีความสัมพันธ์กันนั่นเองทำให้ คนมีการเรียนรู้ความเหมือนและความต่างของกันและกัน ไม่ว่าจะ เป็น ภาษา ศาสนา ประเพณีและวัฒนธรรมใด ทำให้เกิดการแทรกซึมของวัฒนธรรมไปมาระหว่างกัน หรือที่เรียกว่า การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมต่าง ๆ ที่เข้ามาส่วนใหญ่มาจากกลุ่มคนที่น่าเข้าผ่านการเดินทางข้ามพรมแดน ข้ามวัฒนธรรม

ดังที่จะเห็นได้จากผู้คนไม่ว่าในอดีตหรือปัจจุบันจะมีการกลืนกลายทางวัฒนธรรม เช่น มลาญมุสลิมที่อยู่ในพื้นที่ส่วนใหญ่ก็ยังคงมีการรับเอาวัฒนธรรมอื่นแทรกซึมเข้ามา อย่าง การแต่งกายของมลาญมุสลิมหนุ่มสาวในปัจจุบัน ที่มีลักษณะตามสมัยนิยมมากขึ้น หรือไม่คลุมผ้า(ฮิญาบ) เหมือนกับมุสลิมมะฮ์ในอดีต บางคนมีการเจาะหู สัก ตามร่างกาย ทั้ง ๆ ที่ธรรมเนียมปฏิบัติเหล่านั้นไม่ได้เป็นวิถีของมุสลิมอย่างแท้จริง สิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นเพราะการเปลี่ยนแปลงของกาลเวลาทำให้ผู้ต้องปรับเปลี่ยน ความคิด ทักษะคติ ไปตามเงื่อนไขของกระแสสังคมเพิ่มขึ้น ไม่เพียงเท่านั้น สำหรับผู้คนในวัฒนธรรมอื่นก็ยังมีมารับเอาวัฒนธรรมหลักของคนในพื้นที่เข้ามาด้วยเช่นกัน อย่าง กรณีที่คนจีน หรือ คนไทยในอดีต มักจะพูดภาษามลายูท้องถิ่นและใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารในชีวิตได้นั้น เพราะพวกเขาเกิดการเรียนรู้ทางวัฒนธรรมระหว่างกันและปฏิสัมพันธ์ที่มีกันอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน จึงทำให้วัฒนธรรมที่เราคุ้นเคยได้ผ่านเข้ามาสู่กลุ่มหรือตัวของเรามากขึ้น

เมื่อกล่าวถึงพื้นที่ทางกายภาพจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องกล่าวถึง พื้นที่ทางสังคมด้วย เพราะพื้นที่ทางสังคม เป็นพื้นที่ของผู้คนที่เกิดจากการทำกิจกรรมต่าง ๆ ผ่านชีวิตประจำวัน เรื่องราวต่าง ๆ ที่มีมนุษย์กระทำล้วนเป็นพื้นที่ทางสังคมทั้งสิ้น และเราไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าพื้นที่ทางสังคมก็ถูกบรรจุอยู่ในพื้นที่กายภาพเสมอ ดังนั้นมลายูมุสลิมในเมืองปัตตานี จึงเป็นบุคคลหรือกลุ่มคนที่มี การสร้างพื้นที่ทางสังคมอยู่ตลอดเวลาเชกเช่นกับผู้คนที่อื่นเหมือนกัน อาจจะแตกต่างกันไปตามบริบทและการนิยามในการสร้างความหมายให้กับสิ่งเหล่านั้น

จากการศึกษายังพบว่า มลายูมุสลิมมีการสร้างพื้นที่ทางสังคมของตัวเองและมีอัตลักษณ์ที่แตกต่างไม่เหมือนใคร วิธีการดำเนินชีวิตมีความผูกพันกับศาสนาเป็นอย่างมาก และใช้หลักคำสอนของศาสนาเป็นหลักในการดำเนินชีวิต เพราะศาสนาถูกแทรกซึมอยู่ทุกช่วงของชีวิต ตั้งแต่เกิด มลายูมุสลิมถูกปลูกฝังว่า เป็นสิ่งที่พระเจ้าประทานให้ ทำให้คนมุสลิมไม่จำกัดการเจริญพันธุ์ เพราะเชื่อว่า หากทำสิ่งดังกล่าวแล้วจะเป็นบาป จึงทำให้ครอบครัวมุสลิมมีประชากรเป็นจำนวนมาก รวมถึงแบบแผนการดำเนินชีวิตทำให้ยึดมั่นอยู่ในความพอเพียง มุสลิมจึงทำงานแต่พออยู่พอกิน ทำให้ครอบครัวมุสลิมส่วนใหญ่มีฐานะยากจน พื้นที่ทางสังคมของมลายูมุสลิมจึงมักผูกอยู่กับศาสนา ทุกกิจกรรม และการปฏิบัติถูกสั่งสอนให้ทำเพื่อองค์อัลลอฮ์ หรือ อัลกุรอาน และนี่เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่ทำให้มลายูมุสลิมมีอัตลักษณ์เฉพาะทางศาสนา และคนมลายูมุสลิมก็พยายามสืบทอดวัฒนธรรมอันดีงามนี้สู่คนรุ่นหลังต่อมา

ชีวิตประจำวันของผู้คนมลายูมุสลิม ยังผูกพันกับวิถีธรรมชาติ การประกอบอาชีพยังเป็นลักษณะที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยเฉพาะการประมงซึ่งเป็นอาชีพหลักของคนปัตตานี เพราะเมืองปัตตานีเป็นเมืองที่ประกอบไปด้วยลุ่มน้ำและทะเล ที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัยหล่อเลี้ยงชีวิตคนปัตตานีมาตั้งแต่สมัยโบราณ เพราะภาพชาวประมงออกหาปลาด้วยเรือกอกและยังพบเห็นได้ในหลาย ๆ พื้นที่ของปัตตานีในปัจจุบัน แม้ว่ายุคสมัยจะเปลี่ยนไปเช่นไร กระแสโลกาภิวัตน์ที่เข้ามา อาจทำให้มลายูมุสลิมส่วนหนึ่งเกิดการผันแปรในวิถีชีวิต แต่ก็ยังมีมุสลิมอีกเป็นจำนวนมากที่ยังคงใช้ชีวิตแบบเดิมและสืบสานมาจนถึงปัจจุบัน

นั่นเป็นเพราะว่าเมื่อสังคมเจริญขึ้นคนมลายูมุสลิม มีโอกาสทางการศึกษามากขึ้น การเรียนรู้ทำให้มลายูมุสลิมสร้างพื้นที่ใหม่ทางสังคมของตนเองขึ้นมา ทั้งที่เป็นพื้นที่ส่วนตัวและพื้นที่สาธารณะ บางครั้งอาจจะแตกต่างจากคนรุ่นก่อน แต่เมื่อนำมาผสมผสานกันก็จะทำให้พื้นที่ของมลายูมุสลิมมีการพัฒนามากขึ้น นั่นหมายความว่าพื้นที่ที่ถูกทำให้มีความหมายโดยมนุษย์ที่สร้างขึ้นจากจินตนาการ ซึ่งไม่ได้หมายความว่า เป็นเรื่องเพ้อเจ้อ เหลวไหล แต่เป็นเรื่องที่เปรียบกับตัวแทนของพื้นที่ทางสังคมกับพื้นที่จริงของมนุษย์ ในทางกลับกันพื้นที่ดังกล่าวอาจไม่มีความหมายใด ๆ เลยต่อวิถีของเขา เพราะเขาไม่ได้เชื่อ ไม่ได้ศรัทธา พื้นที่นั้นก็จะกลายเป็นเพียง

ประดิษฐ์กรรมอย่างหนึ่งของสังคมตามที่ Foucault กล่าวไว้ และความหมายของพื้นที่ ๆ ถูกสร้างขึ้นก็กลายเป็น ผลผลิตซ้ำทางวัฒนธรรม

ส่วนประเด็นพหุวัฒนธรรมนั้น พบว่า คนมลายูมุสลิมไม่จำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับคนในวัฒนธรรมอื่น เพราะวัฒนธรรมมุสลิมในพื้นที่เป็นวัฒนธรรมหลัก ส่วนวัฒนธรรมอื่นคือวัฒนธรรมรอง ที่คนเหล่านั้นต้องปรับตัวให้เข้ากับคนมลายูมุสลิมในพื้นที่ อย่างไรก็ตามถึงแม้ว่าคนมลายูมุสลิมจะไม่ต้องปรับตัวไปตามกระแสของวัฒนธรรมอื่น ก็ไม่ได้เป็นอย่างนั้นเสียทั้งหมด เพราะคนมลายูมุสลิมเองก็มีการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ให้เข้ากับสภาพความทันสมัยของสังคมมากขึ้น เช่น การแต่งกายตามแฟชั่นของคนมุสลิมยุคใหม่ หรือ การใช้ภาษาไทยสื่อสารในชีวิตประจำวันมากขึ้น เพราะการศึกษาที่เข้ามาในพื้นที่ทำให้คนมุสลิมเกิดการเรียนรู้ที่ผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมใหม่กับวัฒนธรรมดั้งเดิมของบรรพบุรุษเข้าด้วยกัน เพื่อให้ดำรงอยู่และปรับตัวตามกระแสของสังคมได้ ซึ่งทำให้พวกเขาเกิดการยอมรับที่จะอยู่ร่วมกับผู้คนต่างวัฒนธรรม เพราะความคุ้นเคยที่มีมานาน และการเรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลง จนผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมอย่างไม่รู้ตัว และพวกเขายังสามารถอยู่ร่วมกันได้จนถึงปัจจุบัน

จากคำบอกเล่าของผู้คนต่าง ๆ ที่ใช้ชีวิตในเมืองปัตตานี ไม่ว่าจะเป็นมลายูมุสลิม พุทธ คริสต์ จีน หรือคนชาติอื่นถ้าเป็นคนที่อยู่ในปัตตานีโดยกำเนิดแล้ว พวกเขาไม่ได้มีปัญหาหระหว่างกัน แต่อาจจะเกิดความหวาดระแวงมากขึ้น เพราะสถานการณ์บังคับให้เป็นอย่างนั้น ทุกคนต้องระวังตัวในการดำเนินชีวิต เพราะเขาไม่รู้ว่าใครเป็นใคร

2. เพื่อศึกษาว่ามลายูมุสลิมมีการต่อรองตัวตนภายใต้พหุวัฒนธรรมอย่างไร

การต่อรองตัวตนคนมลายูมุสลิม เป็นอีกประเด็นที่มีการศึกษา เพราะเมื่อเขาอยู่ในพื้นที่ร่วมกับคนอื่นสิ่งที่จะต้องเผชิญ คือ ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกัน และการต่อรองก็มักจะเกิดขึ้นจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ถ้าพิจารณาในความหมาย ความสัมพันธ์เชิงอำนาจ หมายถึง ความสัมพันธ์ของผู้คนที่เป็น 2 ทางนั้น ทางหนึ่ง คือ ผู้กระทำ อีกทางหนึ่ง คือ ผู้ถูกกระทำ ในทุก ๆ ความสัมพันธ์ย่อมมีทั้งผู้กระทำและผู้ถูกกระทำด้วยกันเสมอ และเมื่อนั้นเองที่การต่อรองจะเกิดขึ้น ซึ่งบางครั้งก็อยู่ในชีวิตประจำวันโดยที่เราไม่รู้ตัว การต่อรองมีหลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็น การเปล่งเสียง หรือนิ่งเงียบ ต่างกันไปแล้วแต่ว่าใครจะใช้รูปแบบไหนออกมาต่อรอง โดยจะสรุปเป็นประเด็นดังนี้

2.1. การต่อรองในชีวิตประจำวัน

มลายูมุสลิมมีการใช้ชีวิตเหมือนชนชาติพันธุ์อื่น ๆ ที่ต้องมีการประกอบอาชีพ ทำกิจกรรมต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน เมื่อออกไปข้างนอกได้พบปะผู้คนทำให้การต่อรองมักจะเกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา เช่น นักศึกษาไปเรียนหนังสือก็ต้องมีการต่อรองกับครู อาจารย์ หรือพ่อค้าแม่ค้าที่ขาย

ของก็ต้องถูกต่อรองจากบุคคลอื่นที่มาซื้อสินค้า การต่อรองในชีวิตประจำวันแบบนี้เป็นการต่อรองของผู้คนที่ไม่ได้เรียกร้องหรือเป็นปัญหาใหญ่โตมากนัก เพราะเป็นการต่อรองที่เกิดขึ้นอยู่ในชีวิตประจำวัน อย่างที่ผู้ต่อรองไม่ได้รู้สึกที่กำลังต่อรองกับสิ่งนั้น เป็นลักษณะที่กลืนเข้าไปในแบบแผนการดำเนินชีวิต อย่างที่เราไม่อาจปฏิเสธได้ว่าการต่อรองมิได้เกิดขึ้น อย่างที่ เดะ อรรถนุชิต กล่าวไว้ว่า “...พวกเขาไม่เข้าใจหรือหากเราถามตรงเกี่ยวกับการต่อรอง เพราะการต่อรองที่ว่ามันอยู่ในชีวิตประจำวันของพวกเขาตลอด หรือที่เราเรียกว่า ปัญหาเชิงโครงสร้าง หมายถึง ปัญหาที่เราพบเจออยู่ทุกวัน เช่น เรื่องภาษา ถามว่าเขารู้สึกอย่างไรในการพูดภาษาไทย ไม่ใช่ว่าเขาไม่ยอมรับนะหรือไม่ต้องการเรียนรู้ แต่เหมือนเราที่เรียนภาษาอังกฤษนะ เข้าใจไหม คือว่ามันไม่ถนัด บางครั้งเราก็พูดผิดพูดถูก ถามว่าเข้าใจไหม ก็เข้าใจบ้างไม่เข้าใจบ้าง มันจึงทำให้เขาไม่อยากที่จะพูดแต่ไม่ได้หมายความว่าเขาไม่ยอมรับ

(อาจารย์เดะ, 18 มกราคม 2552: สัมภาษณ์)

2.2. การต่อรองกับรัฐ

การต่อรองของมลายูมุสลิมต่ออำนาจรัฐ หรือผู้มีอำนาจในการจัดการทางสังคม การเมือง และเศรษฐกิจ เพียงแค่ต้องการเสนอว่า มลายูมุสลิมเป็นคนกลุ่มหนึ่งที่ไม่สามารถยอมรับกับรูปแบบการปกครองบางอย่างทางการเมืองที่ขัดต่อศาสนาอิสลาม ซึ่งนับว่าจะเกิดเหตุการณ์เหล่านั้นมากขึ้นจนส่งผลกระทบต่อความรู้สึกของพี่น้องมุสลิม ไม่ว่าจะเป็นการจับพี่น้องมุสลิมที่ไม่เกี่ยวข้องทางการเมือง หรือการกระทำความผิด ด้วยการนั่งเฉย การเรียกร้อง หรือไม่ยอมทำตาม ทุกอย่างเพื่อให้แสดงให้เห็นว่าตัวตนของคนมุสลิมนั้นขึ้นอยู่กับการปกครองของศาสนา มากกว่าสิ่งอื่นใด และการกระทำที่ใดใดของรัฐบาลต้องการให้เป็นไปตามความถูกต้อง และคนมลายูมุสลิมสามารถมีอิสระในการต่อสู้ต่อรอง หากทว่าไม่เป็นไปตามความถูกต้องของสังคม ไม่เพียงการต่อรองทางการเมืองเท่านั้น มลายูมุสลิมในพื้นที่ที่ยังต่อรองกับโครงสร้างอื่น ๆ ในสังคมผ่านรัฐอย่างเรื่องของการเศรษฐกิจ ก็เป็นหนึ่งในประเด็นของการต่อรองที่สำคัญ

โดยเฉพาะการเรียกร้องให้หน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องเข้ามาแก้ปัญหา อย่างกรณีเรือประมง อวนรุน อวนลาก ที่เป็นกรณีปัญหาอย่างซ้ำนานจนทำให้กระทบกับผู้คนในท้องถิ่นไม่สามารถประกอบอาชีพได้ เพราะประชาชนส่วนใหญ่ในเมืองปัตตานีจะใช้เรือประมงชายฝั่งซึ่งเป็นเรือที่มีขนาดเล็กเหมือนเรือประมงพาณิชย์ หรือการว่างงานของคนมุสลิมปัตตานี ที่ต้องการให้รัฐเข้ามาช่วยแก้ปัญหาให้กับลูกหลานที่จบการศึกษามาแต่ไม่มีงานทำ โดยเข้ามาช่วยเหลือและเพิ่มการจ้างงานให้กับคนเมืองปัตตานี ทั้งนี้ก็เชื่อมโยงกับปัญหาความไม่สงบภายในพื้นที่ เพราะเนื่องจากเหตุการณ์ที่ไม่ปลอดภัย ทำให้นักลงทุนและนักท่องเที่ยวต่างไม่กล้าเข้ามาในพื้นที่ เพราะกลัวการขาดทุน และรู้สึกถึงความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

ในขณะที่เดียวกันที่มีไซ้แต่คนภายนอกไม่เข้ามาเท่านั้น คนข้างในเองก็กลัวในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และไม่ได้รับการดูแลหรือแก้ไขปัญหามาจากภาครัฐอย่างจริงจัง หากมองเข้ามาในพื้นที่จะเห็นว่า คนปัตตานีไม่ว่าจะเป็นเชื้อชาติใดต้องอยู่อย่างหวาดผวา เพราะไม่รู้ว่าจะมีเหตุการณ์ร้ายแรงอะไรเกิดขึ้นกับตัวเองและครอบครัวหรือไม่ วิธีชีวิตที่เคยอยู่อย่างสงบและสามารถไปมาหาสู่หรือเดินทางไปข้างนอกได้อย่างปลอดภัย ปัจจุบันไม่ได้เป็นอย่างนั้นแล้วทุกอย่างเป็นผลกระทบกันไปหมด ร้านค้าจากที่เคยขายของได้ก็จะปิดมีดเคี้ยว เดียวนี้พอตกเย็นก็ต้องเก็บร้านและอยู่ในบ้านไม่สามารถออกไปไหนเหมือนเมื่อก่อนได้อีกแล้ว ซึ่งการดำเนินชีวิตแบบนี้คนในปัตตานีต้องเผชิญมาเป็นเวลาหลายปีแล้ว และรัฐบาลแต่ละยุคสมัยก็ไม่สามารถแก้ปัญหาให้หมดไปได้ จึงเห็นได้ว่า มลายูมุสลิมก็เดือดร้อนและพยายามเรียกร้องผ่านไปยังผู้มีอำนาจเสมอ แต่ด้วยความที่เป็นชาวบ้านธรรมดา ไม่ได้มีสิทธิ์หรือเสียงดังอะไรมากนัก ทำให้ปัญหาในหลาย ๆ ด้านยังไม่ได้รับการแก้ไข และพวกเขาก็มีความรู้สึกที่ รัฐบาลไม่สามารถช่วยเหลือพวกเขาได้ การต่อรองจึงเป็นลักษณะของการนิ่งเงียบ

2.3. การต่อรองกับคนอื่นภายนอก

เป็นสิ่งที่คนมลายูมุสลิมในพื้นที่เมืองปัตตานีรู้สึกกังวล เพราะไม่ต้องการให้คนภายนอกมองแบบตีตราหรือเหมารวมว่า การกระทำก่อความไม่สงบเป็นพวกพ้องของมลายูมุสลิมทั้งหมด จริงอยู่ผู้ที่กระทำการดังกล่าวอาจจะใช่มุสลิมหรือไม่ใช่ก็ได้ แต่ทั้งนี้ก็ได้หมายความว่า หากผู้กระทำความผิดเป็นมุสลิมแล้ว ผู้ที่เป็นมลายูมุสลิมทุกคนจะต้องแบบนั้นเหมือนกันหมด เพราะมุสลิมมีความต่างกัน ไม่ได้เหมือนกันทุกด้าน ขึ้นอยู่กับการเลี้ยงดูและสภาพสังคม รวมถึงการเรียนรู้และการศึกษาที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อความคิดและทัศนคติของคนมลายูมุสลิมปัจจุบัน จากการเก็บข้อมูล มลายูมุสลิมมีการรักพวกพ้องก็จริง แต่เขาสามารถแยกแยะได้ว่าใครถูกหรือผิด มีประชาชนมลายูมุสลิมหลายคนไม่ชอบพฤติกรรมและการกระทำดังกล่าว แต่ก็ไม่สามารถจัดการกับสิ่งเหล่านั้นได้ พวกเขายอมรับว่าสิ่งเดียวกันที่เหมือนกันของคนมลายูมุสลิม คือ อัตลักษณ์ทางศาสนาที่เป็นอัตลักษณ์ร่วมของเผ่าพันธุ์ ทั้งนี้แม้จะนับถือศาสนาเดียวกัน ก็ยังคงมีความต่างในเรื่องความเชื่อและหลักการปฏิบัติ อย่างที่ Michel Foucault (อ้างถึงใน นิวัตติ ทองมด, 2546) กล่าวว่า อำนาจ คือ การผลิตความหมายหรือการนิยามเกี่ยวกับความจริงในเรื่องราวต่าง ๆ ที่วางอยู่บนมุมมองหนึ่งแม้แต่ความรู้ทุกชนิดที่ผลิตออกมาเกี่ยวโยงกับอำนาจเสมอ และสามารถเปลี่ยนมาเป็นเครื่องมือของอำนาจได้ตลอดเวลา

ซึ่ง Foucault (อ้างถึงใน นิวัตติ ทองมด, 2546) ชี้ให้เห็นแล้วว่า อำนาจนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ว่าใครเป็นผู้ใช้ แต่อำนาจอยู่ในผลผลิตของความรู้เกือบทุกรูปแบบ และผู้คนก็สามารถใช้เพื่อเป็นเครื่องมือของการต่อสู้ ต่อรอง ได้ เสียงของผู้อำนาจทำให้เราสยบยอมและปั้นแต่งจัดวางตัวเราเองภายในกติกาเพื่อให้กลายเป็นผู้มีประสิทธิภาพมากด้วยเหตุผล

2.4. การต่อรองกับสื่อหรือวัฒนธรรมภายนอก

พื้นที่ทางความคิดที่มองไม่เห็น และเป็นสิ่งสำคัญในกระแสสังคมโลก บทบาทของสื่อเริ่มที่จะเข้ามาครอบงำและมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตของผู้คนเป็นอย่างมากในช่วงของโลกาภิวัตน์ เป็นพื้นที่ ๆ มีการข้ามผ่านได้อย่างรวดเร็ว จากคนที่หนึ่งกระจายไปยังที่อื่นเป็นการสื่อสารไร้พรมแดนอย่างที่ไม่สามารถควบคุมได้ การต่อรองกับสื่อไม่ใช่เรื่องง่ายที่ชาวบ้านจะสามารถกระทำได้ เพราะฐานะของสื่อขึ้นอยู่กับฐานะหรือระดับหนึ่ง ขึ้นอยู่กับว่าคนที่สร้างความหมายในพื้นที่จะนิยามให้ออกมาเป็นอย่างไร

การต่อรอง เพื่อให้สื่อได้เข้าใจว่า ทุกพื้นที่ของข่าวสาร พวกเขาต้องการให้เสนอตามความเป็นจริง ไม่ต้องรุนแรงและเรื้อรัง เพราะมันได้ส่งผลกระทบต่อผู้คนที่ใช้ชีวิตอยู่ที่นี่ การเสนอข่าวเพื่อการค้าทำให้ได้รับผลประโยชน์อย่างมหาศาลกับองค์กรของสื่อ แต่ได้ทำลายวิถีของคนในพื้นที่อย่างสิ้นเชิง เพราะการที่สื่อเสนอออกไปอย่างร้ายแรงนั้นจะทำให้เกิดความเสียหายกับคนมลายูมุสลิมที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ว่าเป็นพวกคิดไม่ดีต้องการทำลายประเทศชาติ และอาจนำไปสู่การแตกแยกระหว่างผู้คนต่างวัฒนธรรมและชาติพันธุ์ เพราะคนที่บริโภคข่าวสารเขาไม่รู้หรือกว่า เรื่องไหนเป็นเรื่องจริงที่เกิดขึ้น หรือเป็นเรื่องเกินจริงที่ปรุงแต่ง เขาเชื่อในสื่อและสื่อก็ไม่ได้ถูกจำกัดอยู่ในพื้นที่เฉพาะ แต่สามารถเดินทางข้ามพรมแดนต่าง ๆ ไปได้ทั่วโลก

จะเห็นได้ว่า เสียง ที่ออกมานั้นส่วนใหญ่เป็นการสื่อให้เห็นว่า ถึงพวกเขาจะอยู่ท่ามกลางปัญหาแต่ก็ปลอดภัยในความรู้สึก มากกว่าที่จะต้องออกไปเผชิญข้างนอกแล้วจะต้องปรับตัวให้มากขึ้น มลายูมุสลิมหลายคนบอกว่า พวกเขาพร้อมที่จะอยู่และตายที่นี่มากกว่าที่จะให้ย้ายอพยพไปที่อื่น เพราะที่ปัตตานี คือ บ้านที่เขาอยู่มาตั้งแต่เกิดหรือสมัยบรรพบุรุษ จะให้ออกไปนั้นคงไม่ใช่เรื่องง่าย ดังนั้นเสียงเปรียบจากปัตตานี จึงเป็นเสียงที่ไม่ได้ต้องการร้องขออะไรมากนัก เพียงเพื่อให้รับรู้ และเข้าใจความเป็นมลายูมุสลิมในพื้นที่ ว่าพวกเขา คือ สมาชิกส่วนหนึ่งของสังคมเช่นกัน

เอกสารอ้างอิง

ฉวีวรรณ ประจวบเหมาะะ 2550 “สังคมและวัฒนธรรมมลายู : มลายูศึกษาความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับ
กับประชาชนมลายูมุสลิมในภาคใต้” ใน **มลายูศึกษา ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับ
ประชาชนมลายูมุสลิมในภาคใต้** นิธิ เอียวศรีวงศ์ ,บรรณาธิการ หน้า 56
กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์

นิวัติ มอกลง 2546 **การสร้างอัตลักษณ์ของชาวพวนในประเทศไทย** (ออนไลน์) เข้าถึงได้จาก
http://www.webbox.msu.ac.th/user%5C39%5Cdoc_19_56_doc (30 กันยายน 2551)

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี 2549 **วัฒนธรรมไร้อคติ ชีวิตไร้ความรุนแรง เล่ม 1** กรุงเทพฯ:
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

ยศ สันตสมบัติ 2551 **อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมือง
วัฒนธรรมของรัฐชาติในสังคมไทย 1** กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

รัตน โดสกุล 2551 **วัฒนธรรมข้ามพรมแดน ว่าด้วยเรื่องผู้ลี้ภัยชาวลาวในสหรัฐอเมริกา**
หน้า 13-16 กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(เอกสารประกอบการประชุม
ประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 7 ยกเครื่องเรื่องวัฒนธรรมศึกษา 26-28 มีนาคม 2551
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

เสาวนีย์ จิตต์หมวด 2531 **กลุ่มชาติพันธุ์ : ชาวไทยมุสลิม** กรุงเทพฯ : กองทุนสง่ารัฐฉิมพร

อานันท์ กาญจนพันธุ์ 2551 **ความเข้าใจวัฒนธรรมในงานวิจัยสังคมไทย**
หน้า 23-36 กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร(เอกสารประกอบการประชุม
ประจำปีทางมานุษยวิทยาครั้งที่ 7 ยกเครื่องเรื่องวัฒนธรรมศึกษา 26-28 มีนาคม 2551
ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

Foucault, Michel 2002 *The order of thing* New York : Routledge Classics

Lefebvre, Henri 2008 *The Production of Space* (online) Available: [http://booksgoogle.co.th/book/?id=sixcnioa4mwc&dq=social+space+of+Lefebvre&pg=pp18&ots8wga9iCzmb&source=bn&sig=yB4bv202wmzzihGi_ujktfv60ce&rl=\(November 2008\)](http://booksgoogle.co.th/book/?id=sixcnioa4mwc&dq=social+space+of+Lefebvre&pg=pp18&ots8wga9iCzmb&source=bn&sig=yB4bv202wmzzihGi_ujktfv60ce&rl=(November 2008))